

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

29529 *

HÄLSINGLAND
=====

Bergsjö

2/4 1973

Hall, Signe, 1973

Svar på ULMA:s frågelista M 188 Vård och
användning av vilda träd, buskar och örter
på inägomark

42 bl.4:o

29529

Vårminnen etc.
för källgård
av Ås 1776.

I

Asp

1
Hälsingland
Bergsjö
Signe Hall

Haromkring har det funnits mycket
asp förut, och finns väl en del
 kvar än, men för en del år sen
så lät bolagen reudbarka aspen
så den har nästan dött ut, för
den skulle ~~vara~~ lämna plats för
gran och fall, men numera så
vill de ha tillbaka aspen,
för den ^{ses} ~~är~~ vara nyttig på
många vis,

Jag minns när jag var barn så
var jag i skogen med far och
hög kastved av asp, på den
tiden gjorde vi stora famnar av
veden, men på senare tid så
har de gjort kubikmetrar.

Jag hade svårt att lägga opp de

Forts.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

sista träna på famnen när de
blev riktigt hög, ibland kunde
det kända att ett ^{sv}träd ramlade
ner och slog mig i huvudet.

Får brukade hämma mig.

Hck ändå, att en ska va så liten
så en ingan ska må.

(Hck ändå att man skall vara så liten
så man ingenting skall må.)

Många gånger tog vi tillvara på lövet
av de nedfälda asparna, och gjorde
lövkarvar av dem, som vi tog hem
när vi hade arbetat färdigt för dagen.
Får och getter lyckte bra om
asplöv, och så brukar mor säga
att det blev bra mjölk från
getterna av asplöv.

Forks.

3
 Och så hade vi hört att Kristi
korset var gjord av aspträd
 och därför så hade asplövet
 en guddomlig kraft.

Det sägs att just därför att
 korset var av asp som
 aspens löv darrar rör på sig
 än i dag, även om det
 är alders lunt

Det tänker jag på jämt när
 jag ser en asp.

Som medicinskt bruk vet jag
 inte något om asp, men jag
 skall försöka ta reda på det
 senare.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

(1)

(Höre) Hä klippal, ärdder

4
Hälsingland
Bergsjö
Signe Hall

Ärdder, - den växer bäst vid sjöar
äar, och på andra fuktiga ställen.
Far brukade säga att alved (ärdder) var
skryppbränd, - den brann fort ut,
och så blev det bara aska av den
och lite värme.

Askan kunde man inte använda
som lut att tvätta kläder i för
då blev kläderna röda.

Alens sav är röd, jag minns när
vi barn var med far och högg
rå ved så sade han att alen
blödde när man högg i den
som barn tyckte jag synd om
alen. När man högg i en al
ropade den, (Skona mig ser du
inte att jag blöder)

forts.

ULMA 29529. Signe Hall 1973

HLS. BERGSJÖ

Figl. M 188

(2)

Aleu är tvåkönade de har på samma gren både hon- och hanax, honaxen är små runda kottar medan hanaxen är långsmala hängen.

Aleu har också ansetts vara ett läkeväxande det gjordes dekoder av al mot olika sjuka dommar, som halssjukdommar, sår i munnen, även baddningsmedel mot svårläkta sår.

Under krigstiden brukade vi barn plocka allöv som vi torkade och fick sälja ~~det~~ för några ören till de som rökte när det var out om rökverk (Rökvässe rökvirke.)

Som kreatursfoder var aleu bra foder.

ULMA 29529, Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(3)

Vi gjorde mycket lövkarvar till
 får och getter och även till kor.
 det var bra, att ha, särskilt på
 varen när (höet bröt), det blev
 lite hö. Jag tyckte det var
 roligt att göra lövkarvar.
 och så var det så vackert när
 de stod i långa rader (resta mot
ladväggen, la-vägga. tills de förklar
 då vi kravade in dem i ladan
läa). I bland gjordes också stora
lövhässjor, lövhäsa, men de
 var sådana är då det blev
 lite hö.

Får brukade säga,

Hä ska va nan te drygg ut mä.

(Det skall vara något att dryga ut)
 höet med. (Arre, tillhör alsläktet)

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

Ask (1) Yggdrasil (drasut)

17
Hälsingland
Bergsjö
Signehäll

Kanske kommer namnet drasut av drasil, lång som en drasut, (långdrasut)

Asken är nog ett av våra största träd här jag hört.

(dess grenar kan springa ända upp till himlen)

Asken har ansetts vara ett heligt träd, som har förmågan att bota sjukdommar, både in och utvärtes, samt inom folktron hade den en magisk kraft.

För tillverkades ett sorts säreträ av ask (säreträ) om man höll ett sådant trädstycke i handen tills det blev varmt så kunde det skilla blod, samt läka sår. Ett sådant trädstycke hade
Forts.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(2)

också övernaturliga krafter att bota
mystiska sjukdommar, det fördömer
alla onda makter, så det användes
ofta vid böner och besvärjelser.

Löven av ask användes ofta som
laxermedel (skitlöv) benämndes bladen.
Men de hade också en urindrivande
verkan, de ansågs vara bra mot
njursjukdommar.

Ormar sägs inte krivas i när-
heten av askträd. Om man stöter
färskt asklöv och lägger på ombukt
skall de läka bra. Även på
svullnader skall det vara bra att
lägga färskt asklöv, med undersidan
av lövet mot svullnaden.

Förr hade de gamla asktrö i
klyffe o rockfickan, och så stuggade
de på dem ibland, för att

Forts.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(3)

förebyggga sjukdommar, de skulle helst plockas när det var fuktigt i luften, eller när det hade nyss regnat.

Fröna smakar besk och bitter,

sockerbagare brukade också använda askfrön, de kanderade dem, överdrog dem med socker, och använde dem i bakverk, om de används nu vet jag inte.

~~En~~ Asksläktet är stort det skall finnas mellan 30 a 40 arter har jag hört, den sort som odlas här är väl (Cornus europæa) mammaarken, jag har hört att när asken faller sina blomblad, (så regnar det mamma.)

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

Björk, björsk.

Björken är nog ett träd som vi har stor användning av, både som ved, virke, bark, (nåver) samt ris.

Som skidvirke har man här, ofta haft björk

Och som ved att bränna var nog björken bäst.

Det blev också den bästa askan av björk, (björsk-aska) som var bra att göra lut av, som användes att tvätta kläder i, skura, luta fisk od. Under krigstiden kokade vi såpa av asklut och färtalj. Det blev en stark och bra såpa. Tog man för smycket av den kunde man få lutsår på händerna. Forts.

Många planterar björk vid sina hus
och stugor, det är ett vackert
vårdträd, Fastlagsriset får vi av
björken, ris till kvastar, vispar
kastanis, (risbasta) och så stod
det alltid ett björkris på
spismuren, ibland ihopflätat
när jag var barn, så det var
bara att lyda, ejest kunde man
få ett ragg, om de nu inte
blev en riktig (risbasta) Ibland
kunde det kända att man fick
stryk av kvasten också.

En gång minns jag hemifrån mitt
hem, Min syster skulle gå till
en granngård och låna bröd,
(det var långt till affären och vi
brukade låna av varann.)

Fork.

(3)
 Hon blev borta en lång stund, hon
 hade inte vågat gå in och fråga
 om hon fick låna bröd för de
 hade obekant prämmade i
 gården, så hon kom hem utan
 bröd. Hon fick då mycket skryta
 av mor mins jag, det var
kvasten som mor slog med,
 och det var fullt med kvast-
stumpar kring golvet, när far
 kom in och tog av mor
kvasten, och frågade om mor
 tänkte slå sönder flickan.

(Å du int klok människa tänk du slå
 sönt jänta) Far var en god och
 snäll far, ~~ni~~ han var en räddande
 ängel många gånger, när det
 var frågan om skryta.

Men många gånger räckte det
 med att mor bara lätta på
 spismuren för att vi skulle lyda.
 Forts.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Fgl. M 188

(4)
 Skulle man använda björken som
 släjdvirke, skulle den helst fällas
 på hösten, barkas och torkas lång-
 samnt. Men virket blev hårdast om
 man barkade på rot och lät den
 stå ett eller två år innan den fälldes.

(Som prydnad vid midrorumar är
 björken vacker att pryda opp i stugor
 (både inne och ute)

(Pissmattor av björk lades vid brotrappan)

Kvistar skulle göras på hösten (det
 gör jag än) menar binder jag
 med sträng, men för band man
 med vidjor, som skulle tas och
 vridas på våren, när man sen
 skulle använda dem ~~de~~ lade man
 dem i kokhett vatten en stund
 så blev de mjuka att binda med.

Forts,

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

(5)

Visparna, skall göras på våren, när det
löjner, då är det lätt att barka av
riset, då binder jag med vidjor.

(När man vrider en vidja) så ~~tar~~ tar
man ett smalt litet skott av björk,
sådana skott brukar det bli omkring
en stubbe, där en liten björk blivit
fälld ett år före. Först skrapar
man av barken (man drar ned
en kniv från den tjockaste ändan
och opp mot den smalaste, så sätter
man fast den grövre ändan mellan
knäna, och börjar vrida från den
smalaste ändan, tills hela vidjan
är vriden.)

Så fort som björkarna börja slå ut
om våren, brukade vi barn få gå
ut å repa av björklöv som vi an-
vände att dryga ut höet med, vi
blandade det med (hösalla) (det som
lev i botten på höladan) Forts.

ULMA 29529, Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(6)
 och gjorde pörpa (sörspa) av åt både
kor och getter. Far brukade säga att
 det var nyttigt för djuren när de
 hade stått inne hela vintern, och
 så blev det kraftigare mjölk.

Och eftersom björklövet har så många
 goda egenskaper, även inom medicinska
 bruk, så tror jag det var bra.

Det innehåller många bra ämnen
 och även B-vitamin.

När jag går till skogen om våren och
 sätter skagsplaut, brukar jag repa av
myspraket löv och gå och tugga på,
 det är bra för mycket, för gikt,
blås o njursjukdommar, skabb, mask i
magen, och mycket annat.

Man kan torka björklöv och koka
 the på under vintern.

Det går bra att klippa färdigt björklöv
 och blanda i vanlig sallad (gott) Forsk.

(7)
 Björklaka - (tjälbsaft) björkskav) om man
 hugger ett litet snitt i en björk och
 sätter dit en pinne i hålet och ett
 käril under, så får man fin björk-
 laka, under tjällossningstiden)

Denna kan användas till mycket,
 den är urindrivande och mycket smär,
 Som barn drack jag mycket björklaka
 när vi var i skogen med får och
 högg kastved, sedan får hade fällt
 en stor björk, brukade han göra
 en grop i stubben, där sprang vi
 och drack när vi blev törstiga.

Barken ^(väver) ~~av~~ björk har också använts
 som till mjöl under nödår den
 stampades maldes och blandades med
 annat mjöl.

Min mor berättar att hennes mor
 brukade blanda barkmjöl i brödet,
 det var mörkt och hårt och beskt
 (Mor är född 1884) Forks.

(8)
 H-v barken tillverkas också Ryrsolja, björskölja)
 Före brändes sådan i hemmen,

(Så här gick det till)

Barken inpackas i en järngryta som
 har ett hål i botten, grytan täcks
 med ett järnlock detta tillsmetas väl
 med lera omkring kanterna så att
 ingen luft slipper ut. Så ställer
 man grytan i en grop i jorden,
 under hålet i grytbotten ställs ett
 kärl, sedan packas jorden väl till
 omkring grytan. Så görs en eld
 upp på grytlocket och så eldar man
 tills barken har förkolnat, och oljan
 är i kärlet under grytan.

Denna olja användes före att smörja
 skor med pek även remmar od,

Ryrsarna smörjer läder med denna
 därav namnet ryrsolja) och jag
 skulle tro att den används än i
 dag av skofabrikanterna. Forks,

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

(9)
 Näver, har man som bekant använt
 till mycket. Näverkuntar (~~näverstruck~~)
 näverchor, näverdoser, näveraskar,
 näverlurar, näverstuntar, och vid läggning
 av torvtak

Jag minns att när jag följde far i
 skogen och plocka bär, om vi fick
 falla kärleu, då gjorde han stuntar
 åt oss att plocka i, en näver och en
 pisse blev en stunt.

Första året jag var gift då hade vi
 det ganska knaggligt, jag hade inte
 råd att köpa blomkrukor, och i
 plåtburkar trivdes inte blommorna så
 bra. Då tog jag vit fin näver och
 så kljypte jag till fina stycken, och
 sydde ihop dessa med kästkagel,
 dessa krukor var så vackra när de
 stod i fönstret bakom mystärkita spets-
 gardiner, och de ruktade inte så fort heller.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

Risbasta kallades ofta för kokostryk.) karbas.)

Utsmyck. Du skulle ha ett rektet kokostryk.
Nu ska du få e rektega risbasta.

Ja ha gjort rätt för e rektet kokostryk.

Stryk ska du ha, hä få kösta va
hä vill.

Hä bli int fölk lå en där ungen, för
han ha fått källräklet må² stryk.

Det var så vanligt för att barn skulle
ha stryk, de som var troende slog
även sina barn, de bröstade sig med
att det stod i bibeln; att (om barnet
var så kärk, så de måste kyssa riset
så skulle de ha stryk ändå.

(11)

ett gammalt citat.

Sundhetskrätsel för vanliga barn.

ett kosteligt remedium, finner man i dessa Qvistar emot olydige vanliga Barn, om man smörjer dem Morgon, Middag, och Afton, alt-efter som de behöfva til, mer eller mindre, med samma Qvistar som äro mjuka och friska thet gör dem hel fixa och snälla, är ~~to~~ proverat på många tusende, och vist befunnet.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

(L)
Bäcktimjan

21
Hälsingland
Bergsjö
Signe Hall

Det finns två sorters timjan (bäcktimjan
och krädgårdstimjan).

Det är krädgårdstimjan, som jag
har odlat i krädgårn, bäcktimjan är
vild, och den finns också här, i gräs-
mattor ~~och~~ har jag sett den,

Vilken skillnad det är mellan dem
vet jag inte, jag använder bara den
som jag odlat.

Den använder jag i många olika
slags mattor,

En infusion på timjan har en
stärkande och stimulerande verkan.
Jag använder också timjan i min
örtkryddor som jag badar i.

(Kryddor till Aromatiska bad)

Rosmarin, mejian, krusmynta, salvia,
timjan, basilika, althea, isop,
och kamomill. Forts.

ULMA 29529, Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(2)

Tinjån sägs vara Modets symbol)
 den användes förr i rätelser,
 på den tiden när det röttes i
 reummen mot gäst, och onda makter,
 Ligger man tinjan i öl, skall det
 hjälpa mot svårmod.

Jag har hört att Islänningarna blandar
 in tinjan i sur mjölk, ~~de~~ Fransmännen
 den i ost och Irändarna blandar den
 i vassla.

Ja det kanske går lika bra som
 när vi blandar lefvlök i filmjölk
 (Det var Ordeus ätit här) tror jag)

Tinjån används även i tvål
 parfym och tandfinkturen m.m.

även i kyrkbuketterna, kyrkkrast)
 ingick tinjan.

I min gamla luktkruka, som jag
 ägnar locket^{na} ibland har jag också tinjan.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

(1)

23

Hälsingland
Bergsjö
Signe Hall

Beuved

Beuved är väl en sällsynt buske.
Den kanske finns i Södra Sverige.

De unga skotten på beuved skall
vara läzrande medel.

Man äter man av prakterna
så man de fruktalla bräkningarna.

Ett arkok på bladen skall vara
ett bra baddningsmedel för
öppna sår, samt som omslag
vid hallbrand.

Om man stöker frön av beuved
så skall detta mjöl vara bra att
strö i huvudet mot löss.

Ett arkok på frön skall vara bra
mot skabb.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(1)
Berberis surtorn

24

Hälsingland
Bergsjö
Signe Hall

Berberis är en buske ofta ser
man den planterad som häck,
men också som en fristående
buske.

I Fynskland vet jag att de kokar
sytt på bären, och även i andra
länder, men i Sverige tror jag
inte man använder bären till sytt.

Om dekot på bladen skall vara
bra mot kalsfluss.

Roten är ^{ett} svagt laxermedel.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Fgl. M 188

(1)
Brakved

25
Halsaryland
Bergsjö
Signe Hall

Brakvedsbuskar, fins lite här och var
medefer åar och sjöar, men många
har nog planterat brakved vid stugar
och gårdar,

Brakved innehåller också en del
ämnen som är bra för både djur
och människor.

En dekot på brakved skall vara
bra mot förstoppning hos kor.

Skall man använda brakved för
människor så bör drogen ligga minst
ett år innan den används till dekot
eller infusion. (Ejst kan man få magknip)
den skall vara bra mot njursjukdomar
Ur frön av brakved har också pressats
ur en olja som för i tiden använts
i lampor.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(1)
Beksöta, (kvesved,) kvesve,

nr. 26
Halsingland
Bergnä
Signehäll

Den hör till liansläkte kanske
Sveriges enda lian bären är
mycket giftig

De kokt på bitar av stammen
skall vara windrivande och
renande, det kan också
beredas en sorts sirap av
beksöta (kvesvirap) som ~~man~~
har används till omslag vid
wickningar, samt för
hemorrojder

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

Blodrot,Hälsingland
Bergsjö om

Signe Hall

Blodrot, växer här på torra och måga, ställen, man kan kräpa på den lite överallt.

Det är konstigt med blodroten att den kan både stilla blod och även framkalla blödningar, därav (blodrot). Den har också en sammmandragande och smärtstillande verkan.

Om en flicka ej har sin månads-
rening, bränn då en bit av en karlskjörta till gulver. Blanda det med lika mycket pulver av blodrot och taklöts samt olja av vittlilja och
"giv henne!"

("Karlskjörtan tror jag man kan utestata")
Om man kokar roten till en dekokt kan man använda det som gurgelvattnen om tandköttet blöder och tänderna lossnar.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(1)

28

Hälsingland
Bergsjö, m
Signe Hall

Em.

Emen, växer som kokiant ^v över hela vårt land, här blir den inte så hög, men ju längre söderut man kommer dess högre har jag tyckt att den blir, men jag har hört att en em, kan bli ända upp till elva meter hög (men det är väl inte i Sverige)

Embuskarna, anses vara en mycket nyttig buske, den har många goda egenskaper.

Av embär man beredas, Embärsbricka, embärsmos, embärsbröd, och mycket annat.

Embären, sägs vara urindrivande, magstärkande, blodrenande och stimulerande, de kan också användas i örtbad.

Forks.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(2)

Kar man out i örnen och lider av dövhed, kan man koka enbär med natten i en kastrull, och hålla örät över, så att ångorna får tränga in i örät, det sägs ha hjälpt många.

Enbärsprut, skall vara bra mot gikt (ett gammalt husmedel)

Enbär tillsammans med lakrisrot och anis, är ett urin och väderdrivande medel.

Enbärsolja, kan man också få ur bären, men det vet jag inte, vad man ^{använder} den till

Enbär, kan man lägga på oru man vill, det sägs bortfaga illaluktande andedräkt.

Forts.

(3)

Veder av en kan också brännas
till ~~ett~~ en trädsolja, vilken skall
vara bra mot förlamningar och
reumatismer.

Som slöjdvirke är enen bra, den
är lättarbetad, och skedar (träskedar)
av en bra att äta med, de
hade så° (god smak.) och lukt.)

Till laggkär, stegträn, gårdgårdsstörar,
vidjor, m. m. används enen

När den barkas vet jag inte, men
jag skulle tro, att det är på våren
när det löper bra.

Emaska, är bra som lut vid
tillverkning av potaska och såpa.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(4)

För omkring 10-12 år sen när jag arbetade på en fabrik, och åkte i en kall bil så fick jag blåskatarr, jag blev lärd av en person (Erik Berg född 1912) hans mor-mor hade lärt honom, att man skulle koka enbär, enbärsrot och rolleka, jag gjorde det, och drack en halv kopp varje dag ungefär en vecka, jag blev bra, och har aldrig sen haft blåskatarr.

Så jag tror, eller vet att det finns mycket, som man själv kan ta vara på ur växeriket, men man bör helst veta hur den eller den växten verkar. För det finns mycket giftiga växter så man bör akta sig noga.

tennis, har man också använt
som prydnad i vaser, till
klyppa kring golven, särskilt minns
jag att man klypte ~~tennis~~ tennis
i det rum där det låg en död.

Riset skulle vara färskt och helst
daggvätt, det var väl för att
dämpa den starka liklukten
när folk skulle gå in och ut och
se den döde.

Oven som prydnad i granris mattorna
användes en liten kvist ennis.
Och i små ~~ris~~ granrisrosor som man
gjorde till midsonnar skulle en ennis-
kvist ligga i mitten, en sådan ros
kallas (bar-ros) och den fick ingen
stiga på, då ansågs man vara folpig om
man steg på en sådan, den skulle ligga som
prydnad

(6)

Det tar tre år innan enbären
enbären mognar. Första året
 är bäret bara som en liten ^{gul} knopp,
 året därpå blir det större och
grönt, och det tredje året blir
 det blåsvart och då är det moget.

När enen blommar sägs det att
 den (brinner) eller (dammnar)
 Det finns alltså på samma bukse både
knopp, halvmogna och mogna bär.
ordstav

"När enens alla bär mognar på samma
 gång är yttersta dommen måra!"

och När alla enbär mognat, blir
 alla flickor gifta och trogna.
 Torfs.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Fgl. M 188

Och när eubuskeen brinner eller dammor
är kvinnfolkeet "villiga" kärleksfulla)

Man skall lägga curis bring plantor
och bushar på hösten, det skall
hålla rätter borta så de inte gnager
sönder växterna.

Man brukar lägga curis i byttor
och kaggar, "bärmoskaggen" eller
"smörbyttan" sen man gjort den
ren, fyllde man den med
~~heta~~ kallt vatten och curis ~~sta~~ så
fick det stå några dagar innan
man använde den, det blev
ren lukt och smak i kärden.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(L)

35

Hälsingland
Bergsjön
Signe Hall

Ek.

Det är svårt att få ek att växa
här, jag har försökt men märsluckas
(men jag skall försöka igen)

Ekvirke, är bra till båtbygge m.m.
till sådant som behövs ett hårt och
hållbart virke.

Av eken kan man förutom virke
använda barken ollonen och galläpple
("gallä")

Den fint malda barken, blandat
med rött vin har använts för
uffallen ändbarn och bräck.

Rök på ekbark skall vara bra
som baddningsmedel för foksvett
prostskador även för brännsår och bölder.
Kokas en handfull ekbark i en kanna
öl, därav dracks ett kvart.

forts.

1973

Signe Hall

ULMA 29529.

HLS. BERGSJÖ

Frgl. M 188

(2)
2 ~~gå~~ gånger dagligen, bra för alltför
rymnig menstruationsblödning och
förgiftning.

Ekollon, har också använts att blanda
i sädesmjöl eller kli till bröd
under nödår, men då har man kokat
ollonen innan de torkats och malds
till mjöl, åter man mycket av detta bröd
kan det bli förstoppning.

Galläpplen, eller galla,

Skadas ekbladen, av gallsteklar
eller andra insekter bildas
galla, (men även på asyr och
rosenbustkar, kan bildas galla,)
galla, har folk förr använt, för
väderopåminningar,

En salva beredd av pulver från gall-
äpple och svin fett har använts emot
blinda gyllenådem.

(1)
Fläder.

37

Halsingland
Bergsjö om
Signe Hall

En fläderbuske kan man hitta vid sjöstränder men också vid någon nedfallen eller nerutknad stuga, så man har nog haft fläder, till både det ena och andra

Enligt gammal folktrö, var en dekokt på fläderblommor svett-
drivande och värmande

Man tog (20 gr av blommorna till tre koppars vatten)

En avkok på kamomill och fläder skulle lindra tandvärk.

Fläderättika, man gör en infusion på fläderblommor och ättika (istället för vatten), det skall vara bra att gurgla med, för ont i halsen. Förk.

ULMA 29529. Signe Hall 1973

HLS. BERGSJÖ

Frgl. M 188

(2)
Fläderssirap, Man kokar in fruktsaften
 av fläderbär tills det blir en seg och
fast massa, (lite socker tillsättes) denna
 sirap skall vara urindrivande.

Flädermos,
 Man kokar socker och fläderbär
 till en mos, skall vara bra mot
reumatiska åkommor, flädermos blandat
 i vatten skall vara bra att gurgla i
 för sår i munnen och ont i halsen.
 (Mosen skall passeras)

Flädermarg, Skalar man barken på
 unga fläderskott finner man marg,
 denna marg kan man rulla till små
kulor, (flädermargskulor) som kavskel
 är i dag används i fysikundervisning

Flädermjölk, Man kokar fläderblommor
 i mjölk, silas och drickes, mot
gikt.
 Forss.

(3)

Saint-Germain-the (Livselixir) (som kanske är fins att köpa på apotek) uppkallat efter greven av Saint-Germain.

Detta the består av äris, fänkål vinsten fläderblommor och pennblad. Det skall vara bra för matsmältningen och även laxerande.

Den greve sägs ha varit vid full mannskraft när han var tvåhundra år, och han skulle ha levat tills han var över tvåtusen år.

("Tro det du som vill")

Hjärnes-testamentets droppar, även kallad svenska droppar, i dessa ingår även saffran och seriak.

Urban Hjärne tillverkade inte dessa droppar i någon större mängd, han testamenterade receptet till sina söner, och av namnet (Hjärnes Testament.)

Urban Hjärne skulle också ha blivit mycket gammal, förts.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

(4)
 I äldre tider planterade man fläder
 intill gårdarna för att hålla onda
andar och troll borta, jag har hört
 att proleten inte kunde ens känna
 lukten av fläder.

Fåglar äter gärna fläderbär och
 de ligger oskadad i fåglarnas form-
kanal, och därigenom blir flädern
 spridd över hela landet. och ända
 upp till polcirkeln.

Man skall inte hugga ned en
fläderbuske det anses olycksbringande.

"Flädersmor" i (Andersens sägor), berättar
 ju om en liten gosse som hade
 förkyllt sig, han bäddades ned och fick
 dricka varm fläderkfé (ty det värmdes.)

ULMA 29529. Signe Hall 1973
 HLS. BERGSJÖ
 Frgl. M 188

(5)

41

Så har vi ju Anna Maria Leungrens
dikt, i "Porträtterna"

Fläder

Uppå ett gammalt slott,
ett arv av gamla fäder,
en skinntrorv grevlig äuka satt,
var skral, drack ständigt te på fläder,
och hade ben som språdde väder.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188

Fingerborgsblomma ('Digitalis')

42

Hälsingland
Bergsjö
Signe Hall

Fingerborgsblomman är mycket giftig
men används ändå i olika
medesiner, i hjärtmedesiner används
fingerborgsört. Jag minns att som barn
brukade vi plöcka blommorna och
sätta dem på fingrarna, när mor
såg det sade hon åt oss,
(Ni ska tvätta händerna och ni
lekt med tücke där gift ligger)

Långt tillbaka i tiden brukades digitalis
vid (gudsdommar) för att utrona
om den anklagade var skyldig eller
oskyldig, de gav dem en riktig
dos av digitalisgift, överlevde de
så var de oskyldiga men dog de så
var de skyldiga.

ULMA 29529. Signe Hall 1973
HLS. BERGSJÖ
Frgl. M 188